

A magasság vonzása: Trója

Kántor Péter: *Trója-variációk*. Magvető, Budapest, 2008

Kántor Péter tizenkettedik verseskötetében a kötetcímben emelt Trója kulcsfogalommá válik. Ez az erős történelmi és kulturális allúziókkal rendelkező név egyszerre villantja fel az ókori várost, a trójai háborút, Homérosz Iliászát, a görög mondák világát, Schliemann ásatásait – történelmi és kulturális tudatunk és műveltségünk zugait –, ugyanakkor úgy kerít be egy teret, térséget, hogy egyben az idő dimenzióját is hangsúlyossá teszi. Sőt, mintha időkoordinátái, történelmi patinája erőteljesebb lenne, mint topográfiája. Erőteljes kulturális kódként működik tehát, ami eleve valamiféle magaslati pozícióba, ódai magaslatokba emeli ezt az allúziókban gazdag, sokféle asszociációt beindító fogalmat.

Kántor Péter még inkább kitágítja, metaforizálja Trója fogalmát – részben az általános, részben az egyedi, a személyes irányába. Trója ilyen értelemben – ahogyan a kötet fülszövegeként közölt vers is hangsúlyozza –

„nem az egész egy része,
hanem maga az egész: az élet.
Nem lehet belőle mazsolázni.
Nem lehet rajta ki-bejárni.
Trója szőrösül-bőröstül,
Trója mindenestül a nagy kaland. (...)”

Életkaland, mondhatnánk, amelynek narratíváján belül – már amennyire a szorosabb értelemben vett lírai költészetnek létezhet narratívája – élő és holt, jelen és múlt, fény és sötét váltják egymást. Ezt a meglehetősen általánossá tett jelentést bontják fel egyéni és egyedi vershelyzetekre, konkretizálják – variálják – a költemények. A címadó szóösszetételben belül tehát maga *Trója* valamilyen általános, közös történelmi-kulturális toposzként működik, míg a *variációk* ezt az általánosat és közöset oldják egyénivé, egyedivé, személyessé. Az utóbbiak a lírai én olyan életszeletei, amelyek a mából nyitnak teret a(z) (el)múltnak. A múlt mint lezárt hagyomány, konzervált emlékezet úton-útfélen felsértődik, megkarcolódik a jelen mindennapjai által. Elegendő egy asszociációt beindító mozdulat, gesztus, szólam, motívum, élmény. A kórházban fekvő idős, beteg anya

időket egymásba csúsztató tudata, hogy az emlékezet statikusnak és stabilnak hitt állagából, a tudat mélyéből kiszabadítsa és meglebegtesse a múlt részleteit, gyermekkori emlékeit, elemista osztálytársait, másutt az élet tereit benépesítő személyek idéződnek meg, beleértve a lírai ént s a megidézett Te alakját vagy akár a Fedél Nélkült áruló sovány nőt „a tegnapelőtti meg azelőtti múltból”, a nagymarosi kertet, benne az apát „élete utolsó júliusán”, egy piacot, egy teret, Gauguin, Petri Györgyöt, a túl s az innen határait... A „zajló mindennapi élet” hozza felszínre, görgeti ezeket az emlékrészleteket, arra utalván, hogy a pillanatnyiként megélt jelent a múlt történései, az emlékezet apró szemcséi töltik ki, s valahogyan ezekből áll egybe az egész, ahogyan egy kavics is „zúzalékköve a világnak”.

A jelen és az emlékezet kettőse vibrál Kántor Péter verseinek időélményén belül, áthatják egymást, de úgy, hogy a múlt, az emlékezet rétegeihez járul némi nosztalgia is. A „hol van?”, a „hova lett?” retorikai alakzatok legalábbis erre engednek következtetni. Kántor legújabb kötetének versanyaga azonban mégsem a langyos nosztalgiázást példázza. Egyrészt amiatt nem, mert mindez Trója súlyos toposzába ágyazódik be, másrészt a központi fogalomként emelt Tróját olyan tágas holdudvar veszi körül, amely a jelentés sokféle ágazó, olykor ellentétek között vibráló szálai szövök át. Visszamenni Trójába annyi, mint visszamenni az emlékezetbe, de Trója ugyanakkor a „nagy kaland” is, beleértve a jelen s a múlt idő kínálta kalandokat is, miközben „Fut a kép”, „viszi az időt / egy lassú uszály”.

E jelentéscikázások, -áramlások arról is szólnak, hogy Kántor versbeszédének van egy reflexív, kontemplatív intonációja, ami érzékelhetően „megemeli” e költeményeket. De nem szükségszerűen a ráció, hanem épp a líra, a líraiság magasába emeli őket. A *Trója-variációk* legemlékezetesebb verspillanatait az oldott dalszerűség szöveghelyei jelentik (különösen ilyen az *Este* és a címadó vers 7., utolsó, *Mint délibáb ragyog* című darabja). Az utóbbi egyben mintegy a kötet versanyagának összefoglalásaként is olvasható:

*Ismered ezt a réges-régi drámát...
Bármerre indulsz, mindig Trója vár rád:
Mint délibáb ragyog a messzeségben,
vagy saját ablakodból integet feléd,
s hiába tiltakozol, hogy nem és nem,
s hiába, ha az istenek is vigyáznak,
mindenki odaadja végül mindenét –
akháj a trójainak, trójai az akhájnak.*

Anélkül, hogy szigorú metrikai szabályok uralnák, egy kiegyensúlyozott versbeszéd szólamai hallhatók ki Kántor Péter legújabb kötetének költeményeiből. Jambikus tízesi-tizenegyesi, nyolcasai-kilencesei, hetesei-nyolcasai s a jambikus lejtés további variációi által olyan képlékeny versmetrum jön létre, amely kellő teret ad a dalszerűség létrejöttének. Kántor előző kötete gyermekverskötet volt (*Kétszáz lépcső föl és le*, 2005), s e gyermekversek intonációja egy-két mostani költeményben is megmutatkozik. (Az előbb említett jambikus hullámszaból kissé kilógni látszott pl. az *Este* ütemhangsúlyos metrumával, kétütemű ötösével – utóbb azonban kitűnt, hogy a költemény épp a hasonló metrikai intonációjú gyermekverskötetből került át ebbe az új kötetbe.)

És vissza Trójához: az ókor-, az antikvitásélmény lírai megfogalmazása kapcsán leginkább Babitsra vagy legalábbis valamiféle újklasszicista emelkedettségre kell gondolnunk. Am Kántor nem antikvitásélményként közelít e központi metaforához. Tróját mint történeti és kulturális kódot a jelen és a múlt – ha úgy tetszik: a jelenben felmerülő és testet öltő múlt – apró rezdüléseivel, felvillanó impresszióival tölti fel – variálja. Mint Bedecs László jegyzi meg a kötetéről írott kritikájában: „A legendás, bár talán csak kitalált csatáról, a görög mitológia hőseinek legfényesebb felvonulásáról, illetve a homéroszi eposzoknak, tehát az irodalom ősforrásainak témát adó városnak a versbeli megjelenése egy nagyon komoly, klasszikusan művelt és műveltségével büszkélkedő költőt sejtet, egy babitsi alkatot, aki tehát pontosan tudja, hogy mit szeretne közölni, és hogy ehhez milyen eszközei vannak, aki pontosan ismeri a költői hagyományt, azon belül a formakultúra történetét és a szimbólumok jelentéseit is.

A helyzet azonban korántsem ennyire súlyos, amit a cím másik fele, a *variációk* pontosan jelez. Ez ugyanis épp azt sugallja, hogy a szerző nem hisz az egyetlen »nagy vers« megalkothatóságában, a tökéletességben vagy az egyetlen igazságban, és nem hisz a trójaihoz hasonló nagy történetek meg- vagy újraalkothatóságában sem. Azaz a párhuzamosságokat, az egymással felcserélhető, mert egymással egyenértékű igazságokat kedveli, ezeket keresi, és éppenséggel a sokféleségben, a különféle utak feltérképezésében és megírásában találja meg célját és leli örömét. Bevallom, számomra ez utóbbi attitűd sokkal szimpatikusabb, mint a magát túlságosan komolyan vevő múlt század eleji, mert nyitottabb, játékosabb, saját határait belátó, önironikus költészetet eredményez, melyben a vershelyzetek, a beszélt nyelv, sőt a költészet egészének esetlegessége alapélmény.” (B. L.: *Egy témára*. Irodalmi Jelen, 2008, 81–82. sz., 19. l.)

Kántor jóformán alluzív módon hagyatkozik a történelmi és kulturális tradícióra, s e tradícióhoz való viszonyát tekintve nagyjából a modernség

határain belül marad. Ám nem akárhogyan: a késő és utómodernség szubjektumfelfogásának értelmében ugyanis nem klasszicizál (mint Babits) s nem emelkedett regisztereket szólaltat meg a tradíció jogán (újfent: mint Babits). A századelő újklasszicista vershagyományával szemben az ódai magaslatoz helyébe a lét mindennapi, kisszerűnek és esetlegesnek tűnő, de a szubjektum személyes értékrendjén belül fontosnak hitt részleteit állítja, egyéni impressziókra, a személyes emlékezet szilánkjaira töri és írja szét a kötetkonceptiójának középpontjába állított toposzt – megélt és élhető részletekre a (valamikor?) egységesnek vélt Egészt.

képzőművészet képzőművészet képzőművészet képzőművészet

Náray Éva

Kukac Péter megérkezése

Subjektív töredékek Nagypáti retrospektív kiállítására előtt

*„Mindent megtettünk, hogy Kukac emléke fel-
ledésbe merüljön, ám, az árgyélusát, nyurga
alakját egyre nagyobbán látom, és festményei
veszettül jók, egyre jobbak...”*

(Sáfrány Imre)

Újonnan előkerült és régen ismerős képek, új és régi szövegek bukannak fel a hányatott sorsú topolyai festő, Nagypáti Kukac Péter születésének 100. évfordulója alkalmából rendezendő kiállítás és az azt kísérő monográfia több hónapja tartó előkészületei során. Talán menet közben, pedánsan, feljegyzéseket kellett volna készíteni arról, hogy s mi történt az életmű kései feltárása (vagy az évtizedekkel ezelőtt megkezdett munka folytatása) körül, de ez is valami mástól vette volna el az időt. Talán az is megért volna néhány jegyzetet, csak úgy, magamnak, miként érelődött, alakult ki bennem az a furcsa bizonyosság, hogy itt minden mindennel összefügg, hogy időpontok és helyszínek furcsa egybefonódásaként alakulnak ki a megszokottól merőben eltérő perspektívák. Nem meglepő, hiszen a Duranci-szövegekkel való több mint két évtizedes kapcsolatnak köszönhetően igazán nem ismeretlen előttem és nem is idegen tőlem ez a hozzáállás, most mégis, lépésről lépésre bontakozik ki előttem, mintegy újraalkotom ezt a szemléletmódot, s az egész egy sajátos „szellemidézéssé” válik Nagypáti Kukac Péter élete és művészete, s annak utóélete apro-